

Poznámky k informačním zdrojům, terminologie

Psaní odborného textu

6. květen 2016

Informační zdroj

- Ekvivalent: **informační pramen** (information resource)

= informační objekt, který obsahuje dostupné informace odpovídající informačním potřebám uživatele

= libovolný systém produkující informace

= prostředek společenské komunikace tvořený nosičem informací a množinou dat na něm fixovaných nebo přenášených

= přenos v prostoru a čase

- může být tištěný, zvukový, obrazový nebo elektronický (včetně zdrojů dostupných online)

Co může být informační zdroj?

- názory a podklady kolegů
- hromadné sdělovací prostředky
- knihovny a informační instituce s informačními prameny ...

Kritéria třídění informačních zdrojů

- **Podle druhu nosiče**
 - Tištěný:
 - Zvukový:
 - Obrazový:
 - Elektronický (včetně zdrojů dostupných online):
- **Podle úplnosti obsažených informací**
 - Primární :
 - Sekundární:
 - Terciární:
- **Podle kontinuity**
 - Periodické:
 - Neperiodické:
- **Podle stupně zveřejnění**
 - Zveřejněné:
 - Nezveřejněné:
 - Interní:

Dokument

= informační pramen tvořený nosičem informací a množinou informací na něm fixovaných a sloužící k přenosu dat v čase a prostoru

Jakýkoliv předmět, který byl zhotoven tiskem nebo jiným způsobem a lze jej katalogizovat nebo indexovat. Pozn. : Tato definice se vztahuje nejen na psané a tištěné dokumenty v papírové nebo mikrografické podobě např. knihy, časopisy, vyobrazení, mapy, ale také na netištěné dokumenty např. strojem čitelné záznamy, filmy, zvukové nahrávky, a trojrozměrné předměty nebo reálie používané jako ukázky.

[ČSN ISO 5963,1996:3.1]

Zaznamenané informace, které mohou být v procesu dokumentace považovány za ucelenou jednotku bez ohledu na jejich fyzickou formu a vlastnosti.

[ČSN ISO 11620:3.4]

Hmotný předmět plnící funkci informačního pramene, který lze katalogizovat a indexovat poznámka - tato definice nezahnuje pouze psané a tištěné materiály na papíře nebo na mikrozáznamu např. knihy, časopisy, grafy, mapy, ale také nepísemné dokumenty např. strojem čitelné záznamy, filmy, zvukové dokumenty a trojrozměrné předměty, popř. reálie jako vzorky.

[ČSN 01 0193,1996:3.1]

Zaznamenaná informace, s níž lze v dokumentačním procesu nakládat bez ohledu na její fyzickou formu a charakteristiky jako s jednotkou.

[ČSN ISO 690-2-2000:3.7]

Jakákoliv entita obsahující informace, včetně strojově čitelných záznamů, mikrodokumentů a tištěných i netištěných médií.

[ČSN ISO 999-1998:3.4]

Zaznamenaná informace, která může být považována za jednotku v dokumentačním procesu bez ohledu na její fyzickou formu a vlastnosti.

[ČSN ISO 9707:2.8]

Zaznamenané informace nebo hmotný předmět, který je možno považovat za jednotku procesu dokumentace.

[ČSN ISO 5127-2003]

Zaznamenané informace, které mohou být v procesu dokumentace považovány za ucelenou jednotku. [výklad z neplatné normy]

[ČSN ISO 5127-1,1993]

Jakákoliv publikovaná jednotka, monografická nebo seriálová publikace; zvláštní třídy zahrnují materiály z konferencí, zprávy, disertace a paměti.

[ČSN ISO 5123]

Primární zdroj/dokument

- původní vědecký text
- přináší vlastní informace, plnotextové (prvotní) informace
- **Patří sem:**
 - **knihy** (monografie, sborníky, učebnice, příručky, encyklopedie, slovníky)
 - **články ve vědeckých časopisech**
 - **periodika (seriály)** - vychází průběžně v určitých intervalech (noviny, časopisy, ročenky, almanachy, kontinuální sborníky)
 - **sborníky z konferencí**
 - **speciální dokumenty** (normy, patenty, firemní literatura, grafika, mapy)
 - **šedá literatura** - nelze ji získat v běžné distribuci (diplomové a vědecké práce, vědecké a výzkumné zprávy)
 - **faktografické databáze**

Sekundární zdroje/dokumenty

- poskytují informace o informacích
- obsahují především informace o primárních dokumentech, příp. zprostředkovávají přístup k informacím, které jsou v nich obsaženy
 - **shrnuté znalosti** v knihách, přehledných referátech (reviews), databázích, učebnicích, diplomových a disertačních pracích
 - tyto zdroje se necitují (samy zprostředkovávají původní informaci)

Sekundární zdroje / dokumenty

- **Patří sem:**
 - katalogy knihoven
 - bibliografie
 - rešerše
 - adresné rozšiřování informací
 - RSS kanál
 - databáze
 - referátové časopisy
 - Current Contents (obsahová periodika ; rychlá informace o existenci článků)
 - ...

Katalog

= uspořádané informace o existenci primárních inf. pramenů v konkrétní knihovně nebo i více knihovnách

- slouží na orientaci ve fondu knihovny a pro efektivní vyhledávání dokumentů

Členění katalogů:

- **podle nosiče** katalogizačního záznamu (lístkové, svazkové, elektronické)
- **podle řadícího údaje** (základní - jmenné, předmětové, systematické, doplňkové - geografické, názvové, tematické, životopisné ... atd.)
- **podle úplnosti** (úplné, částečné, souborné)
- **podle určení** (služební, čtenářské)
- **podle typu dokumentu** (katalog knih, periodik, hudebnin ... atd.)

Bibliografie

- informace o existenci primárních inf. pramenů bez ohledu na to, která knihovna dokument vlastní
- soupis záznamů sestavený podle předem stanovených zásad
- obsahuje údaje popisující dokument, umožňuje jeho identifikaci

Druhy bibliografií

- mezinárodní
- národní
- souběžné
- retrospektivní
- regionální
- personální
- doporučující
- skryté
- úplné
- všeobecné
- speciální

Např. souběžná národní bibliografie

= systematicky registruje tiskovou **produkcí v relativní úplnosti vydávanou na území jednoho státu za určité období**

Naše národní bibliografie je:

- Česká národní bibliografie
 - od r. 1922 do r. 1991 tištěná
 - do r. 2008 na CD ROM, DVD
 - od r. 2009 jen online
 - nyní už jen na: <http://aleph.nkp.cz/>
 - registruje a popisuje dokumenty, které byly publ. na území České republiky nebo napsané v češtině, registruje i zahr. publ. vztahující se k ČR, stejně jako díla krajanů publ. v zahraničí

Česká národní bibliografie

- České knihy
- Zahraniční bohemika
- Články v českých novinách, časopisech a sbornících
- Disertace a autoreferáty
- Periodika vydávaná na území ČR
- Jmenné autority
- Speciální dokumenty

Rešerše

a) = **soupis záznamů dokumentů nebo jejich částí**
(dokumentografická)

nebo

souhrn faktografických informací (faktografická)

- vybraných podle věcných a formálních hledisek, která odpovídají rešeršnímu požadavku (tematika, časové vymezení, jazyk, druh dokumentu aj.)

b) = **vyhledávání nebo ověřování** faktů, údajů, informací

- zpracovávána na základě objednávky určitého uživatele
- přizpůsobena konkrétnímu uživateli nebo malému okruhu uživatelů na rozdíl od bibliografie, kde se předpokládá širší okruh zájemců

Dělení rešerší

- **podle způsobu zpracování** (klasická, strojová - z počítače, z různých databází, kombinovaná)
- **podle úplnosti zahrnutého materiálu** (úplná, výběrová)
- **podle druhu zahrnutých dokumentů** (druhově komplexní, jednodruhová, vícedruhová)
- **podle časového hlediska** (jednorázová, průběžná)

Zahraniční databáze

(licencované zdroje)

- EIFL Direct – EBSCO
- OCLC FirstSearch
- Web of Science (WOS)
- Springer Link
- Wiley Interscience
- Journal Citation Reports
- Elsevier
- ProQuest a PCI (Periodical Content Index)
- Know Europe
- ULRICH'S International Periodicals Directory
- Oxford Reference Online

Terciární zdroj / dokument

přehled o sekundárních informačních pramenech

- soupisy sekundárních metadat
- bibliografie bibliografií
- soupisy referátových časopisů
- katalogy katalogů
- databáze databází
- rozcestníky na webu
- informační brány - JIB

Báze dat

- množina rychle přístupných strukturovaných dat; data tvoří určitý celek z hlediska tematiky nebo druhu uložených záznamů
- vyhledávání různými způsoby
- najdou všechny inf. prameny odpovídající dotazu

Členění:

- bibliografické
- faktografické
- plnotextové

Bibliografická citace

neboli odkaz na zdroj poznatků

= formalizovaný údaj o dokumentu, který autor bezprostředně použil při přípravě své práce

Redukovaný text

- **sekundární** dokument
- také produkt **informační analýzy**
- měl by obsahovat hlavní myšlenky primárního textu ve zhuštěné formě - je mnohem **kratší**, než jeho předloha (jeho hlavní přednost)

Poslání:

- slouží v první řadě k rychlému **získání přehledu** o tom, co primární dokument **obsahuje** = jeho základní funkce, pro kterou byl tvořen a využíván už v počátcích dokumentové komunikace (zřejmě v době, kdy se dokumenty stávaly rozsáhlejšími nebo méně přehlednými, a redukovat tedy mělo smysl)
 - redukováný text umělecké literatury?
 - redukováný text odborné literatury ?

Typy redukováných textů

- Referát
- Abstrakt
- Anotace
- Resumé
- Synopse
- Extrakt

Referát

= stručné vyjádření obsahu primárního dokumentu, uvádějící **základní údaje** o předmětu, cíli, metodách, výsledcích a závěrech popisované práce nebo základní charakteristiky popisovaného předmětu

- vydává se obvykle nezávisle na primárním dokumentu
- je doprovázen bibliografickým záznamem daného dokumentu
- Pojem referát - ústní veřejné **jednání**
 - Jeho písemná podoba je primárním dokumentem

Rozlišení referátů

- **informativní** – objasňují obsah primárního dokumentu co nejúplnějším způsobem, snaží se osvětlit předmět zkoumání, metody a použité techniky, předpoklady a výsledky
- **indikativní** – je kratší, neuvádí všechna důležitá fakta, ale pouze ta, která jsou bezprostředně spjata s tématem a podle kterých je uživatel schopen rozhodnout, zda je pro něj primární dokument pertinentní; indikativní referát je takřka totožný s anotací

Zvláštní druhy referátů:

- **přehledové** referáty – ty už se blíží studijní zprávě, jde totiž o zpracování dokumentů týkajících se jediného tématu, za sebou se řadí nejvýznamnější informace z jednotlivých dokumentů, jejichž soupis je uveden na konci
- **modulární** referáty – než o zvláštní typ referátu se spíše jedná o způsob řazení jednotlivých typů ve snaze podat co nejkomplexnější přehled o dokument
 - jeho složkami jsou:
 - Abstrakt
 - Informativní referát
 - Indikativní referát
 - Kritický referát – poskytuje zhodnocení dokumentu, posouzení jeho novosti atd.

Abstrakt

- Stručně prezentuje obsah textu
- Konkrétně definuje cíle práce, metodologický postup, výsledky a závěry
- Obsahuje POUZE informace obsažené v dokumentu
- Obsahuje údaj s konkrétními hodnotami
- Rozsah max. 500 slov
 - U článků či částí monografie rozsah max. 250 slov
 - U poznámek a kratších zpráv rozsah do 100 slov
- Kvalifikační práce – abstrakt na začátku odborného textu
- Bývá opatřen klíčovými slovy

Abstrakt

- zaměřen spíše na popis toho, o čem dokument je, než na popis obsahu
- všímá si zvláštností dokumentu, účelu a původu i např. toho, komu je určen a jakou má hodnotu
- Rozdíly mezi referátem a abstraktem
 - Abstrakt = větší míra redukce než u referátu
 - Abstrakt můžeme vytvořit třeba i na základě sekundárního dokumentu, který se ovšem vyznačuje menší mírou redukce
- Kde nalezneme:
 - v čtenářských katalozích knihovny, kde rozšiřuje informace obsažené v identifikačních údajích

Dělení abstraktů

- **informativní** – podávají zprávu o tematice dokumentu, nepřidávají žádné hodnocení
- **doporučující** – hodnotí dokument z hlediska vhodnosti pro určitý okruh uživatelů

Z hlediska určení abstraktu na:

- **všeobecné** – charakterizují dokument jako celek, určené širokému okruhu uživatelů
- **specializované** – soustředí se na dokument z hlediska, které je významné pro úzký okruh odborníků

Anotace

- Neobsahuje konkrétní výsledky a závěry
- Stručně popisuje problematiku v textu řešenou + závěry uvedené v práci
- Rozsah v rozmezí 5-10 řádků
- Uvádí se ve dvou jazykových mutacích
- Opatřena klíčovými slovy

Extrakt

Extrakt (výťah)

- je typický metodou tvorby
- neformulují se nové věty, ale z textu se vybírají věty, či větší celky, které dokument charakterizují
- vybrané části za sebou následují tak, jak jsou seřazeny v původním textu

Resumé

- Na konci dokumentu jako krátké shrnutí klíčových zjištění a závěrů (často v několika cizích jazycích)
- Nastiňuje čtenáři řešenou problematiku, zároveň uvádí přínos výzkumu pro daný obor
- Rozsah cca 10-15 řádků
- Tak jako anotace ve dvou jazykových mutacích + klíčová slova
- NE konkrétní data
- Slouží k doplnění orientace čtenáře
- Vyžaduje předchozí prostudování celého textu

Výpisky a konspekt

- výsledky obou typů zpracování textu by měly rovněž obsahovat důležitá fakta
- **netvoří sémanticky koherentní text**, ale jen jakýsi sled myšlenek zachycených v co nejstručnější podobě
 - Konspekt - zachycuje **celou** strukturu textu
 - Výpisky - mohou zaznamenat **část** doslovného znění textu

Otázky na další hodinu 13. 5. – zdroje

- 1.** Může být překlad odborného textu (nepozměněný, vydaný odborným nakladatelstvím, bez zásahu editora) primárním zdrojem, nebo se tím, že jde o překlad, stává zdrojem sekundárním?
- 2.** Je přesný překlad určité pasáže textu (uvedený a přeložený studentem v kvalifikační práci) citací, nebo je to již interpretace či dokonce parafráze?
- 3.** Pozměnil-li student citovanou pasáž drobnými formální úpravami (např. ve výčtu změnil velká písmena na malá a na konci položek výčtu umístil místo teček čárky), zůstává pasáž přímou citací?

Zdroje - výběr

- HÖFLEROVÁ, Eva, HRAZDILOVÁ, Alena. Informační zdroje. Ostrava : Ostravská univerzita, 2003. 91 s. ISBN 80-7042-274-2.
- SEDLÁČKOVÁ, Beata. Dokumentografie. Část 1, Typologie dokumentů. Opava : Slezská univerzita, 1993. ISBN 80-901581-2-9.
- KATUŠČÁK, D., MATTHAEIDESOVÁ, M. a NOVÁKOVÁ, M. Informačná výchova : terminologický a výkladový slovník, odbor knižničná a informačná veda. 1. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998. 375 s. ISBN 80-08-02818-1.
- KTD – Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [online]. Praha : Národní knihovna. [cit. 4.5.2016]. Dostupné na WWW: <http://aleph.nkp.cz/F>